

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA SAMARALI PEDAGOGIKANING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI VA ULARNING TA'LIM SIFATIGA TA'SIRI

Panjiyeva Shahrizoda Farhod qizi¹

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti¹

panjiyevashahrizoda@gmail.com¹

Zamonaviy ta'lim tizimida boshlang'ich maktab bosqichi o'quvchilarning tafakkuri, bilimi va shaxsiy fazilatlarini shakllantirishda muhim bosqich hisoblanadi. Shu boisdan samarali pedagogika tushunchasi bugungi kunda ilmiy-amaliy muhokamalarda alohida o'rin egallamoqda. Ushbu tezisda boshlang'ich ta'limda samarali pedagogika masalasiga oid zamonaviy ilmiy adabiyotlar tahlil qilinib, uning asosiy yo'nalishlari - sinfni boshqarish, o'qituvchi kompetensiyalari, o'qitish strategiyalari, qimmatli o'qish jarayoni va o'quvchi yutuqlari - keng yoritiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, samarali pedagogika o'qituvchining sinfdagi faoliyati, o'quvchilar bilan o'zaro muloqoti va o'qitish uslublarining o'zaro uyg'unligiga asoslanadi. U o'qituvchi tomonidan yaratilgan muhit orqali o'quvchilarda mustaqil fikrlash, motivatsiya va ijtimoiy qadriyatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ta'lim jarayonida o'qituvchining kasbiy mahorati, shaxsiy qarashlari va pedagogik kompetensiyasi o'quvchilarning bilim olish jarayoniga bevosita ta'sir qiladi. Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchining ruhiy, ijtimoiy va axloqiy shakllanishiga ham mas'ul shaxsdir. Samarali pedagogika aynan shu nuqtada - o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro ta'sirni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bugungi kunda ta'lim tizimidagi tezkor o'zgarishlar, raqamli texnologiyalar va yangi metodik yondashuvlar o'qituvchidan doimiy yangilanishni talab qilmoqda. Samarali pedagogika, bir tomondan, o'qituvchining o'z kasbiy faoliyatiga tanqidiy qarashini rag'batlantirsa, ikkinchi tomondan, o'quvchilarni faol o'rganishga undaydigan ijtimoiy muhit yaratadi. Bu yondashuv o'quvchilarning darsdagi ishtirokini, o'qishga bo'lgan qiziqishini va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini oshirishga qaratilgan [3].

Tahlil 2017–2021-yillarda chop etilgan o'n beshta ilmiy maqola asosida olib borilgan. Maqolalar tahlilida samarali pedagogikaning boshlang'ich ta'limdagi amaliy jihatlari, o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshirishdagi roli hamda o'qitish strategiyalarining o'quvchi yutuqlariga ta'siri o'rganildi. Tadqiqotda adabiyotlarni tizimli tahlil qilish, taqqoslash va umumlashtirish usullari qo'llanildi. Natijada samarali pedagogikaning beshta asosiy yo'nalishi aniqlanib, ularning har biri alohida pedagogik jarayon sifatida baholandi [1, 2].

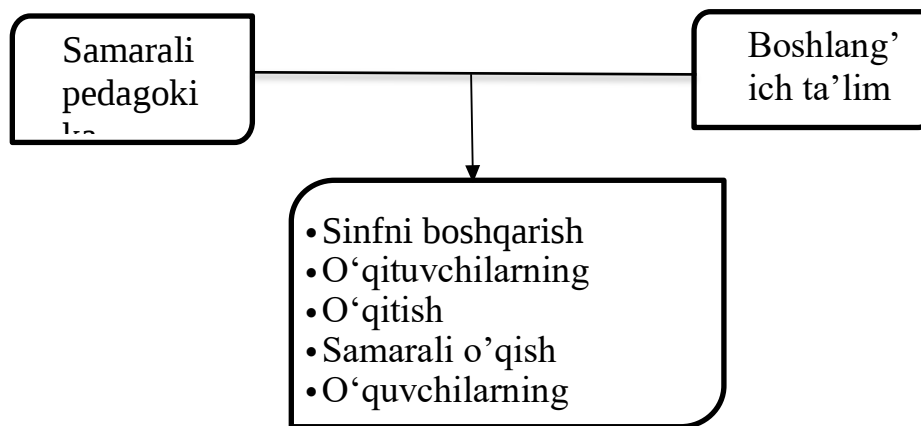
Sifni samarali boshqarish - bu o'qituvchining o'quv jarayonini tashkil etishdagi eng muhim jihatlaridan biridir. To'g'ri boshqarilgan sinfda intizom, tartib va o'zaro hurmat muhitini yaratish o'quvchilarning o'zini erkin his etishiga yordam beradi. Bunday sharoitda o'quvchilar darsga faol qatnashadilar, o'qituvchi esa ularning ehtiyojlarini yaxshiroq tushunadi. Shuningdek, o'quvchilarning o'zaro hamkorligi, jamoada ishlash ko'nikmasi ham rivojlanadi. Qulay va tartibli sinf muhiti o'quvchilarning psixologik tayyorgarligini oshirib, o'rganish jarayonini yanada samarali qiladi.

Samarali pedagogikaning ikkinchi muhim jihati - bu o'qituvchining kasbiy kompetensiyasidir. O'qituvchi o'z fanini chuqur bilishi, o'qitish rejasini puxta tuza olishi va texnologiyalarni dars jarayoniga to'g'ri integratsiya qilishi kerak. Kasbiy kompetensiya o'qituvchining o'ziga ishonchini oshiradi va o'quvchilarning darsdagi faolligini kuchaytiradi. Malakali o'qituvchi zamonaviy texnologiyalar, interaktiv uslublar va o'quvchi markazli yondashuvlar orqali o'qitish jarayonini qiziqarli qiladi. Bu esa o'quvchilarda nafaqat bilim, balki mustaqil fikrlash va ijodkorlikni ham shakllantiradi.

Zamonaviy ta'limda samarali o'qitish strategiyalari o'quvchini faol ishtirokchi sifatida jalb etishga qaratilgan. Bunda loyiha asosidagi o'qitish, guruhli ishlar, muammoli vaziyatlar asosida o'rganish kabi yondashuvlar qo'llaniladi. O'qituvchi o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish uchun bahs-munozaralar, tahliliy topshiriqlar va amaliy mashg'ulotlardan foydalanadi. Shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning raqamli savodxonligini oshirib, ularni zamonaviy bilim maydoniga tayyorlaydi.

Samarali o'qish - bu o'quvchining dars davomida nafaqat bilim, balki ijtimoiy, madaniy va axloqiy qadriyatlarni ham o'zlashtirish jarayonidir. Bunday o'qish shakli o'quvchilarni jamiyat hayotida faol ishtirok etuvchi shaxs sifatida shakllantiradi. Ta'lim jarayonida o'qituvchi o'quvchilarga hamkorlik, hurmat, birdamlik va adolat kabi ijtimoiy qadriyatlarni singdiradi. Shu tariqa, darslar nafaqat bilim manbai, balki shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy moslashuv maktabiga aylanadi.

Samarali pedagogikaning yakuniy ko'rsatkichi - bu o'quvchilarning o'quv yutuqlaridir. O'quv natijalari oraliq va yakuniy baholashlar orqali aniqlanadi, lekin eng muhimi - o'quvchining bilim, ko'nikma va munosabatlaridagi o'sishdir. Samarali pedagogika o'quvchilarni faqat test natijalariga tayyorlamaydi, balki ularni hayotiy muammolarni hal qila oladigan, tanqidiy fikrlay oladigan shaxslar sifatida rivojlantiradi. O'qituvchi bu jarayonda o'quvchining muvaffaqiyatini qadrlab, uni rag'batlantiruvchi muhit yaratishi lozim.

1-rasm. Boshlang'ich ta'limda samarali pedagogika toifalari.

1-rasm shuni ko'rsatadiki, samarali pedagogika boshlang'ich maktabda ta'lim sifati va o'qitish jarayonini yaxshilash uchun juda zarurdir. Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari o'z sinflarida o'quv strategiyalarini ishlab chiqish va rivojlantirish jarayonida samarali pedagogikaning besh toifasini yaxshi bilishlari kerak. O'qituvchilar o'z o'quvchilarning ehtiyojlariga qarab samarali sinf boshqaruvini shakllantirishlari mumkin. Ular pedagogik mazmuniy bilimlarni chuqur o'zlashtirish orqali o'z kompetensiyalarini oshirishlari zarur. O'qituvchilar turli xil o'qitish strategiyalarini uyg'unlashtirib, o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini oshirishi mumkin [4].

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, samarali pedagogika boshlang'ich ta'lim sifatini oshirishda hal qiluvchi omildir. U o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish, o'qitish strategiyalarini takomillashtirish va o'quvchilarni faol o'rganishga jalb etish orqali ta'lim jarayoniga yangi mazmun olib kiradi. Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi samarali pedagogikani amalda qo'llar ekan, u nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyaviy va ijtimoiy rivojlanishga yo'naltiruvchi shaxsga aylanadi. Shu sababli, har bir o'qituvchi o'z faoliyatida zamonaviy pedagogik yondashuvlarni tizimli ravishda qo'llashi va o'quvchilarning har tomonlama kamolotiga xizmat qiluvchi o'quv muhitini yaratishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Afzal, M. T., & Nasreen, K. (2019). An Analysis of the Impact of Culture on Pedagogy in the Tribal Area of Dera Ghazi Khan (Pakistan). *American Journal of Educational Research*, 7(1), 84-92. <https://doi.org/10.12691/education-7-1-13>.
2. Arafani, A., Handrianto, C., Uçar, A. S., & Karneli, Y. (2021). Disputing Irrational Belief in Adolescent Using Cognitive Simulation: A Case Study. *Spektrum: Jurnal Pendidikan Luar Sekolah (PLS)*, 9(2), 230-236.
3. Hasanov, A. (2020). *Pedagogik mahorat va ta'lim sifati: Boshlang'ich ta'limda zamonaviy yondashuvlar*. Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti.
4. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi rasmiy sayti — <https://www.edu.uz>